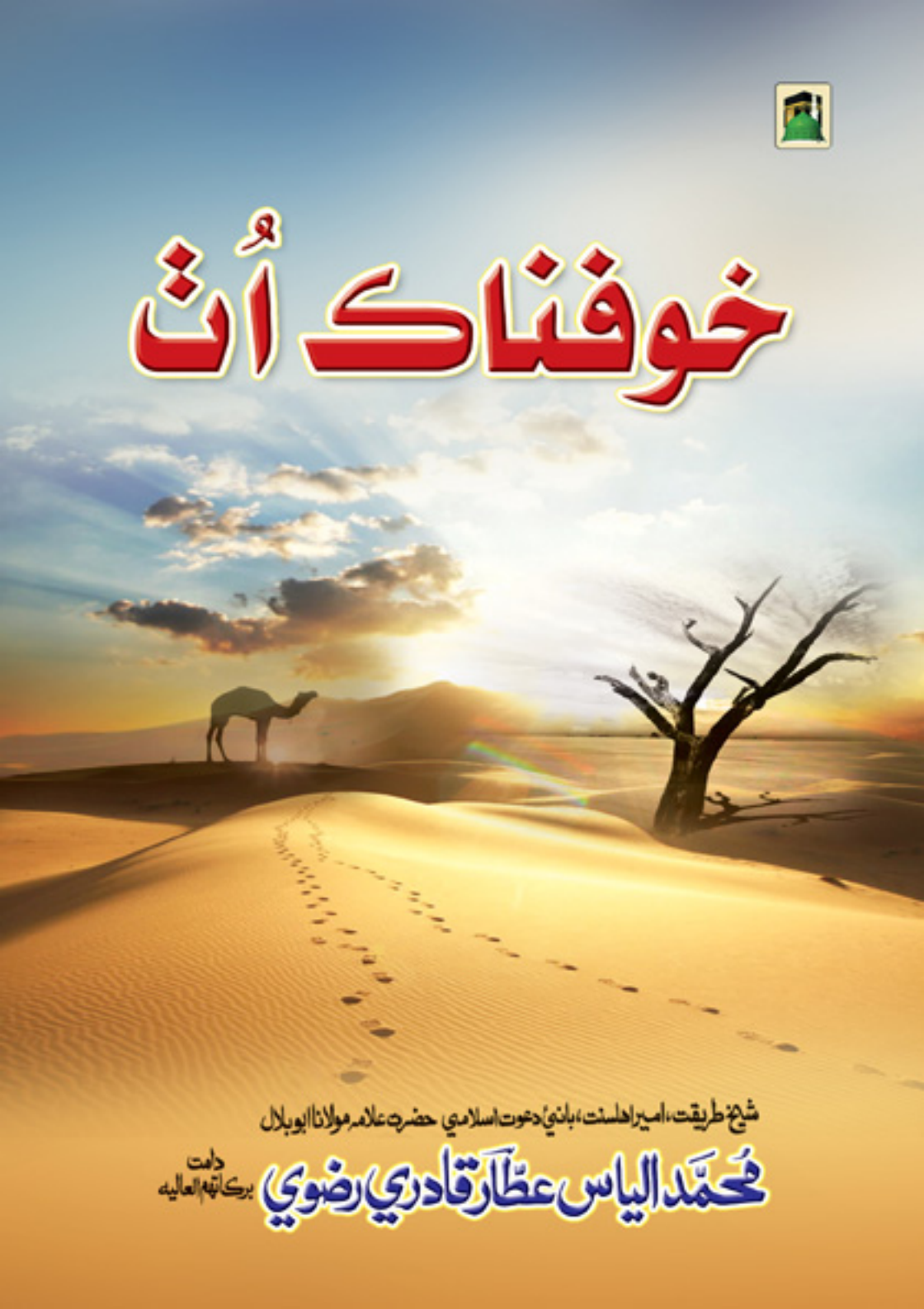

خوفناک اُلّو

شیخِ طریقت، امیرِ اہلسنت، بانیٔ دعوتِ اسلامی حضرت علامہ مولانا ابو بلال
محمد الیاس عطّار قادری رضوی دامت برکاتہم العالیہ

شيخ طريقت، اميرِ اهلسنت، بانيءِ دعوت اسلامي، حضرت علامه

مولانا ابو بلال محمد الياس عطار قادري رضوي دامت برکاتهم العالیه

جن جو اُردو زبان ۾ تحريري بيان

خوفناڪ اُٺ

مجلس تراجم هن رسالي جو آسان سنڌي زبان ۾ ترجمو ڪرڻ جي وس آهر ڪوشش ڪئي آهي. جيڪڏهن ترجمي يا ڪمپوزنگ ۾ ڪٿي ڪا ڪمي بيشي نظر اچي ته مجلس تراجم کي آگاهه ڪري ثواب جا حقدار ٿجو.

رابطي جي لاءِ: مڪتب مجلس تراجم (دعوت اسلامي)

عالمي مدني مرڪز فيضان مدينه محله سوداگران

پراڻي سبزي منڊي باب المدينه ڪراچي

فون نمبر: 021-34921389-90-91

E-mail: majlistarajim@dawateislami.net

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

خوفناک اُٹ[1]

شيطان کيتري ب سستي ڏياري هي بيان مڪمل پڙهو، اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ثواب ۽ معلومات جو وڏو خزانو هٿ ايندو.

دُرُود پاڪ جي فضيلت

مديني جي سلطان، رحمتِ عالميان صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمان عظمت نشان آهي: جنهن کي کا مشڪل پيش اچي اُن کي مون تي ڪثرت سان درود پاڪ پڙهڻ گهرجي ڇاڪاڻ ته مون تي درود پاڪ پڙهڻ مصيبتن ۽ بلائن کي پري ڪرڻ وارو آهي.

(القول اللبديع ص 414، بستان الواعظين للجوزي ص 274)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

﴿1﴾ خوفناک اُٹ

مڪي جا ڪافر هڪ ڏينهن ڪعبي شريف ۾ جمع هئا، رسول اڪرم، نورِ مجسم صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم به ويجهو ئي نماز ادا فرمائي رهيا هئا، ابو جهل هڪ وڏو پٿر کڻي ڏکايل دلين جي چين، رحمتِ ڪونين صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي مٿي مبارڪ کي معاذَاللّٰه سجدي جي حالت ۾ چيپاٽ جي ناپاڪ ارادي سان اڇتي وڌيو ۽ جيئن ئي ويجهو پهتو ته هڪدم گهبرائي پُوئتي پڳو، بدڪردار ڪافرن

---

[1] هي بيان امير اهلسنت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه تبليغ قرآن ۽ سنت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ دعوت اسلامي جي سنتن پريي اجتماع ۾ فرمايو هو، تبديلي ۽ اضافي سان تحريري طور پيش خدمت آهي. مجلس مكتبةالمدينه

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ڀيرا درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي سؤ رحمتون موڪليندو آهي. (طبراني)

حيرت مان پڇيو: اي اَبو الحَكَم! توکي ڇا ٿيو؟ ڇيائين: آئون جيئن ئي ويجهو پهتس تہ منهنجا هوش حواس ئي خطا ٿي ويا، مون ڏنو تہ هڪ وڏي مٿي ۽ ڀيانڪ ڳچي وارو **خوفناڪ اُٺ** وات کولي ڏند ڪرٽيندي مون کي کائڻ جي لاءِ اڳيان وڌي رهيو آهي! اهڙو **خوفناڪ اُٺ** مون اڄ تائين نہ ڏنو هو. رسولِ اڪرم، نور مجسم، رسول **مُحْتَشَم** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن فرمايو: **اُهي جبرائيل** (عَلَيْهِ السَّلام) هئا، جيڪڏهن ابو جَهل اجا ويجهو اچي ها تہ اُن کي پکڙي ونڻ ها.

(السيرة النبوية لابن هشام ص 117)

نورِخدا ہے کُفر کی حرکت پہ خندہ زَن[1] (1 یعنی ہنسنے والا)
پھونکوں سے یہ چراغ بُجھایا نہ جائے گا

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

واه! شانِ بي نيازي

مٹا مٹا اسلامي ڀائرو! اللهعَزَّوَجَلَّ جي شانِ بي نيازي بہ خوب آهي! ڪڏهن پنهنجي محبوب مبلغ کي دشمنن جي ذريعي مصيبتن ۽ ڏکن ۾ مبتلا ڪري انهن جا خوب خوب درجات بلند فرمائي ٿو تہ ڪڏهن مُبلّغِ اعظم، رسول اڪرم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي دشمن کي وار ڪرڻ کان اڳ ئي خوفزده ڪري اهو باور ڪرائي ٿو تہ متان اسان جي محبوب صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي اڪيلو سمجهي ويهو!

آقاءِ مظلوم کي ستائڻ جو سبب

اسان جي آقاءِ مظلوم، سرور معصوم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تي بد بخت ڪافرن جي ظلم و ستم جو سبب صرف اهو ئي هو جو هاڻي، پاڻ

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي هڪ پيرو درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي ڏهه رحمتون موڪليندو آهي. (مسلم)

صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ڪُلي ڪري ماڻهن کي نيڪي جي دعوت پيش ڪرڻ لڳا هئا، جڏهن ته شروع ۾ سَيِّدُ الْمُبَلِغِين، رَحْمَةٌ لِّلْعٰلَمِين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن ٽن سالن تائين خفيه طريقي سان اسلام جي دعوت ڏني، پوءِ الله عَزَّوَجَلَّ جي طرفان علَي الاعلان تبليغ جو حڪم ٿيو. (ايضاً 102)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

(2) ڪوهِ صفا تان نيڪي جي دعوت

سيپاري 19 سُوْرَةُ الشُّعَرَآء آيت نمبر 214 ۾ ارشادِ رباني آهي:

وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿۲۱۴﴾ ترجموڪنزالايمان: ۽ اي محبوب پنهنجن ويجهن مائٽن کي ڈيڃار. (پ۱۹،الشعراء،۲۱۴)

انهي حڪمِ خداوندي تي اسان جي پياري آقا، مديني واري مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم "ڪوهه صفا" تي بيهي قريش جي قبيلي کي سڏيو، جڏهن ماڻهو جمع ٿي ويا ته ارشاد فرمايائون: ٻڌايو جيڪڏهن آئون توهان کي چوان ته مڪي جي وادي کان هڪ لشڪر حملو ڪرڻ وارو آهي ته ڇا توهان يقين ڪندؤ؟ سيئي ڳڏجي چوڻ لڳا: چونه: اسان ته هميشه توهان (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) کي سچ ڳالهائيندي ئي ڏٺو آهي. مُبَلِّغ اعظم، نورِ مُجَسَّم، شاهِ بني آدم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ارشاد فرمايو: "ته ٻڌؤ جيڪڏهن توهين مون تي ايمان نه آڻيندؤ ته توهان تي سخت عذاب نازل ٿيندو." اهو ٻڌي ابولهب بڪواس ڪرڻ لڳو ۽ ماڻهو ٽٽڻ پَکڙڻ ٿي ويا. (بخاري ج 3 ص 294 حديث 4770،4771 ملخصًا)

مگر اُس رحمتِ عالم کا گھر توحید کا گھر تھا
نہ آسکتی تھی مایوسی کہ یہ اُمّید کا گھر تھا

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: توهان جتي ب هجو مون تي درود پاڪ پڙهو توهان جو درود مون تائين پهچندو آهي. (طبراني)

﴿3﴾ دروازي تي خون

اسلام جي علي الاعلان تبليغ شروع ٿيندي ئي ظلم ۽ ستم جا طوفان شروع ٿي ويا. آهه! نبيَن جي سَروَر، ٻنهي جهانن جي تاجوَر، محبوبِ ربِ اڪبر صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي جسمِ مُنور تي بدبخت ڪافر ڪڏهن گند، ڪچرو اُڇلائيندا هئا ته ڪڏهن رحمت واري دروازي تي جانورن جو رت اُڇلائيندا، ڪڏهن رستن تي ڪنڊا وغيره وڇائيندا هئا ته ڪڏهن مبارڪ بدن تي پٿر وسائيندا هئا. هڪ دفعي ته انهن مان هڪ بي رحم، سجدي جي حالت ۾ ڪنڌ مبارڪ کي ايتري شدت سان دٻايو، جو قريب هو جو مبارڪ اکيون ٻاهر نڪري اچن. ڪڏهن ائين ب ٿيو جو سجدي جي حالت ۾ مبارڪ پُٺي تي ٻچيداني (يعني اها گل جنهن ۾ اُنٽڙي جو ٻچو ويڙهيل هوندو آهي) رکيو ويو. ان کان علاوه ظالم ڪافر پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي شان ۾ گستاخانه جملا بَڪيندا، چٽرون ڪنڌا ۽ پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي مَعَاذَاللّٰه عَزَّوَجَل جادوگر ۽ ڪاهِن ب چوندا هئا. (المواهب اللدنية ج 1 ص 118،119 وغيره ملخصاً)

پَيَمبر دعوتِ اِسلام دينے کو نکلتا تھا — نويد راحت وآرام دينے کو نکلتا تھا
نکلتے تھے قريش اِس راہ ميں کانٹے بچھانے کو — وُجُودِ پاک پر سوسو طرح کے ظُلم ڈھانے کو
خُدا کی بات سن کر مَضْحَکے[1] ميں ٹال ديتے تھے — نبی کے جسمِ اطہر پر نَجاست ڈال ديتے تھے
تَمَسخُر[2] کرتا تھا کوئی، کوئی پتّھر اُٹھاتا تھا — کوئی توحيد پر ہنستا تھا کوئی مُنہ چڑاتا تھا
قُريشی مرد اُٹھ کر راہ ميں آوازے کستے تھے — يہ ناپاکی کے چھرے چار جانب سے برستے تھے
کلامِ حق کو سُن کر کوئی کہتا تھا يہ شاعِر ہے — کوئی کہتا تھا کاہِن[3] ہے کوئی کہتا تھا ساحِر[4] ہے

1 . يعني کِل مذاق 2. يعني مسخري 3 . جنن کان پچي ڪري ڳالهيون ٻڌائڻ وارو 4 . جادوگر

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: **مون تي درودشريف جي ڪثرت ڪريو، بيشڪ هي توهان جي لاءِ طهارت آهي.** (ابو يعليٰ)

مگر وہ مَنبعِ حِلم وحَیا خاموش رہتا تھا
دُعائے خیر کرتا تھا جَفا و ظلم سہتا تھا

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

خدا جي راهِ ۾ مصيبت برداشت ڪرڻ سنّت آهي

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! اوهان ڏٺو! اسان جي پياري پياري آقا، **مَڪّي مدني مصطفيٰ** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **اسلام جي خاطر ڪهڙيون ڪهڙيون تڪليفون برداشت ڪيون!** اهو سڀ ڪجهه ڪُلم ڪلا **نيڪي جي دعوت** شروع ڪرڻ کان پوءِ ٿيو. تنهنڪري جڏهن به ڪنهن کي نيڪي جي دعوت ڏيڻ ۾ ان جي ڪري کا تڪليف برداشت ڪرڻي پئجي وجي ته **سلطانِ شاهِ خيرُالأنام** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي تبليغ اسلام جي راهه ۾ پيش اچڻ وارين تڪليفن ۾ ڏڪن کي ياد ڪري اللهعَزَّوَجَلَّ جو شڪر ادا ڪريو جو ان دين جي خاطر سختيون برداشت ڪرڻ واري سنّت ادا ڪرڻ جي سعادت بخشي. اهڙي طرح اِنشآءَالله عَزَّوَجَلَّ شيطان ناڪام ۽ نامُراد ٿيندو ۽ صبر ڪرڻ آسان ٿي ويندو. يقيناً راهِ خدا ۾ تڪليفون برداشت ڪرڻ به سنّت ۽ انهن تي صبر ڪرڻ به سنّت ۽ سخت ترين مشڪلاتن جي باوجود **نيڪي جي دعوت** جو سلسلو جاري رکڻ به سنّت آهي.

سُنّتیں عام کریں دین کا ہم کام کریں
نیک ہو جائیں مُسلمان مدینے والے

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **مون تي درود شريف پڙهو الله تعاليٰ توهان تي رحمت موڪليندو.**
(ابن عدي)

﴿4﴾ شِعب اَبي طالِب

نُبُوَّت جي اعلان جي ستين سال جڏهن مڪي جي ڪافرن ڏٺو تہ انهن جي بي پناه ظلم ۽ ستم جي باوجود مسلمانن جو تعداد وڌندو پيو وڃي ۽ حمزه ۽ عمر رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا جهڙيون هستيون بہ ايمان آڻي چڪيون آهن. حَبشہ جي بادشاه نَجَاشِي بہ مسلمانن کي پناه ڏيئي چڏي آهي تہ "خصائصِ كُبريٰ" جي روايت مطابق انهن گڏجي اهو فيصلو ڪيو تہ (حضرت سيّدنا) مُحَمَّد (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) کي (مَعَاذَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ) عَلي الاعلان شهيد ڪيو وڃي. جڏهن پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي چاچي ابو طالِب کي خبر پئي تہ انهن بہ بني هاشم ۽ بني مُطَّلِب کي گڏ ڪري چيو تہ (حضرت سيدنا) مُحَمَّد (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) کي تَحَفُّظ خاطر پنهنجي شِعْب (يعني گهاٽي) ۾ وٺي هلو. اهڙي طرح ائين ئي ڪيو ويو. (خصائصِ كبريٰ ج 1 ص 249) **اها گهاٽي مڪي پاڪ** زَادَهَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا **۾ واقع آهي جيڪا بني هاشم جي موروثي (يعني اباڻي) هئي. جنهن کي ۽ "شِعْبِ ابي طالِب" چيو ويندو هو.** (بن جبلن جي وچ واري رستي يا اُتان جي خشڪ ٽڪري کي شِعْب چوندا آهن)

سَماجي قَطع تَعَلُّق (يعني سوشل بائيڪاٽ)

جڏهن مڪي جي ڪافرن کي خبر پئي تہ بني هاشم ۽ بني مُطَّلِب (سواءِ ابو لهب جي) **بنا ڪنهن مذهبي فرق جي سلطانِ عرب، محبوبِ ربّ** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **کي پنهنجي ذمي ورتو آهي تہ ڪافرن مُحَصَّب ۾ جيڪو مڪي پاڪ** زَادَهَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا **۽ مِنيٰ شريف جي وچ ۾ واقع آهي، پاڻ ۾ عهد ڪيو تہ "جيستائين "بنو هاشم" محمد** (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم)

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ييرا صبح ۽ ڏهه ييرا شام درودِ پاڪ پڙهيو قيامت جي ڏينهن ان کي منهنجي شفاعت ملندي. (مجمع الزوائد)

کي انهن جي حوالي نہ ڪندا ڪير بہ انهن سان ڪنهن قسم جو تعلق نہ رکندو، نہ انهن وٽ ڪا شيءِ وڪرو ڪئي ويندي، نہ انهن سان رشتو ناتو ڪيو ويندو ۽ نہ ئي انهن کي آزادي سان قِرڻ ڏنو ويندو.“ اهو معاهدو لِکي ڪعبي شريف جي دروازي مبارڪ تي لٽڪايو ويو. مڪي جي ڪافرن انهيءَ تي سختي سان عمل ڪندي بنو هاشم ۽ بنو عَبدالْمُطَّلِب جو مڪمل طور تي ”سماجي قطع تعلق“ (يعني سوشل بائيڪاٽ) ڪري ڇڏيو. اهڙي طرح اهي ٻئي خاندان بہ مسلمانن سان گڏ ”شِعْبِ ابي طالِب“ ۾ محصور (يعني قيد) هئا.

بڑی سختی سے کرتے تھے قریش اِس گھر کی نگرانی — نہ آنے دیتے تھے غلّہ ادھر تاحدِّ اِمکانی
کوئی غلّے کا سوداگر اگر باہَر سے آجاتا — تو رستے ہی میں جا کر بُولَہب کمبخت بہکاتا
پہاڑوں کا دَرّہ اِک قلعۂ مَحصُور تھا گویا — خُدا والوں کو فاقوں مارنا منظور تھا گویا

رسولُ اللّٰہ لیکن مُطمئن تھے اور صابِر تھے
خُدا جس حال میں رکھے اِسی حالت پہ شاکر تھے

چمڙي جو ٽڪرو ڪائي ڇڏيائون

هاڻي صورتِ حال اها هئي جو مڪي شريف زادَهَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا ۾ باهر کان جيڪو بہ اناج ايندو هو، ظالم ڪافر ان کي پاڻ ئي خريد ڪري ونندا ۽ ان کي مسلمانن تائين پهچڻ نہ ڏيندا هئا. جڏهن محصورين (يعني شِعْبِ ابي طالِب ۾ قيد رهڻ وارن) جا ٻار ٻُک مان تڙپندا هئا تہ بدبخت ڪافر انهن جي آوازن تي ٽهڪ ڏيندا ۽ خوشيون ملهائيندا هئا، عورتن جو ڪير سڪي ويو هو، اهي ڪيئي ڪيئي ڏينهن تائين بُکيا رهندا هئا، ڪڏهن ڪڏهن بک کان بيتاب

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن ڪتاب ۾ مون تي درودِ پاڪ لکيو تہ جيستائين منهنجو نالو ان ڪتاب ۾ لکيل رهندو ملائڪ ان جي لاءِ استغفار ڪندا رهندا. (طبراني)

ٿي ڪري وٽن جا پتا اُباري ڪري ڪائي پيٽ پريندا هئا. حضرت سيّدنا سعد ابنِ ابِي وقاص رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ جو بيان آهي تہ هڪ پيرو رات جو انهن کي سُڪل چمڙي جو هڪ ٽڪرو ڪِٽان ملي ويو، پاڻ رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ ان کي پاڻي سان ڏوتو، باھ تي پُڄي، ڪُٽي پاڻي ۾ ملايو ۽ سَتُّو وانگر پي پنهنجي پيٽ جي بک ختم ڪئي.
(الروض الانف ج 2 ص 161)

وہ بھوکی بچیوں کا رُوٹھ کر فِی الفَور مَن جانا — خدا کا نام سُن کر صَبر کی تصویر بن جانا
تڑپنا بھوک سے کچھ روز آخر جان کھو دینا — وہ ماؤں کا فلک کو دیکھ کر چُپ چاپ رو دینا
رِضا و صَبر سے دِن کٹ گئے اِن نیک بختوں کے — کہ کھانے کے لیے ملتے رہے پتّے درختوں کے

گزارے تین سال اِس رنگ سے ایمان والوں نے
دِکھادی شانِ اِستِقلال اپنی آن والوں نے

اُڏوهي جو ڪمال

جڏهن ٽي سال ان حالت ۾ گذري ويا تہ الله عَزَّوَجَلَّ پنهنجي حبيب پاڪ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي خبر ڏني تہ اُن معاهدي جي تحرير اُڏوهي اهڙي طرح ختم ڪئي آهي جو الله عَزَّوَجَلَّ جي نالي کان سواءِ اُن ۾ ڪجهہ باقي ناهي رهيو. پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن اها خبر ابو طالب کي ڏني، انهن وجي مڪي جي ڪافرن کي چيو: "اي گُروهہ قريش! منهنجي پائيٽي مون کي هِن طرح جي خبر ڏني آهي توهين پنهنجو لکيل معاهدو ڪٽي اڇو، جيڪڏهن اها خبر صحيح نڪتي تہ توهين قَطعِ رِحَم (يعني رشتيداري ٽوڙڻ کان) مڙي وجو ۽ جيڪڏهن غلط نڪتي تہ آئون پنهنجي پائيٽي کي توهان جي حوالي ڪري ڇڏيندس." اُهي اِن تي راضي ٿي ويا. جڏهن "معاهدو" ڏنو ويو تہ

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جيڪو جمعي جي ڏينهن مون تي درود شريف پڙهندو آءٌ قيامت جي ڏينهن ان جي شفاعت ڪندس. (ڪنزالعمال)

اوهڙو ئي هو جهڙي خبر ڏني ويئي هئي. ٿوري قِيل و قال (يعني بَحث ۽ مُباحثي) ڪان پوءِ پنج ماڻهو (هِشام بن عَمرو، زُهَير بن اَبي اُمَيّہ مَخزومي، مُطعِم بن عَدي، ابو البَختَرِي ۽ زَمعَہ بن اَسوَد) اِنهيءَ معاهدي ڪي ڪاڙڻ تي متفق ٿي ويا ۽ نيٺ ابو البَختري ڪٽي ڪاڙي ڇڏيو. پر افسوس! جو بي دِنگا ڪافر پشيمان ۽ شرمنده ٿيڻ جي بدران وڌيڪ تڪليفون پهچائڻ ۾ لڳي ويا. (سيرتِ رسولِ عربي ص 63) "سُبُل الهديٰ" ۾ آهي: اُنهن پنجن مان حضرتِ سيدنا هِشام رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ ۽ حضرت سيدنا زُهير رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ ڪي اسلام قبول ڪرڻ جي سعادت نصيب ٿي.
(سبل الهديٰ ج 2 ص 414)

حق کی راہ میں پتّھر کھائے خوں میں نہائے طائف میں
دین کا کتنی محنت سے کام آپ نے اے سلطان کیا (وسائلِ بخشش ص۳۸۸)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

(5) طائف جوڏڪائيندڙ سفر

هاڻي مديني جي سفر جي دوران مڪي شريف زادها اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا ڪان اسلامي پائرن ڏانهن موڪليل هڪ "اِجتِماعي مكتوب" مان طائف جو رقت انگيز داستان ضرورت مطابق ترميم سان پيش ڪيو وڃي ٿو، ان کي لڙڪ وهائيندڙ اکين سان پڙهو: نبوت جي اعلان ڪان پوءِ نون سالن تائين اسان جا منا منا، پيارا پيارا آقا، مديني وارا مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم مڪي شريف زادها اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا جي ماڻهن ۾ اسلام جي تبليغ فرمائيندا رهيا، پر تمام گهٽ ماڻهن پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي نيڪي جي دعوت قبول ڪئي. بدبخت ڪافرن جي طرفان

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن جمعي جي ڏينهن مون تي ہ سؤ ڀيرا درودِ پاڪ پڙهيو ان جا ہ سؤ سالن جا گناهہ معاف ٿيندا. (كنزالعمال)

مخالفت جو زور ڏينهو ڏينهن وڌندو پئي ويو. شاهِ خيرُ الانام صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ۽ صحابهءِ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان کي ڪافر وڌيڪ ستائيندا ۽ مختلف طريقن سان مذاق اُڏائيندا هئا. ها ڪافر هئڻ جي باوجود ڪجهہ ماڻهو اهڙا ہ هئا جيڪي پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم سان همدردي رکندا هئا، انهن مان پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جا چاچا ابو طالب ہ هئا، ان جو ڪافرن تي ڪافي رُعب ۽ دٻدٻو هو. ڏهين سال انهن جو انتقال ٿي ويو. هاڻي ڪافرن جا حوصلا هڪدم بلند ٿي ويا ۽ انهن جي طرفان ظلم و ستم جي طوفانن اجا وڌيڪ زور پڪڙي ورتو. اهڙي طرح رحمتِ عالم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن طائف جو ارادو فرمايو تہ جيئن اُتي وڃي ماڻهن کي اسلام جي دعوت ڏين، طائف پهچي شهنشاهِ خيرُ الانام، محبوبِ ربُّ السَّلام صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن پهرين پهرين بنو ثقِيف جي ٽن سردارن کي اسلام جو پيغام پهچايو.

وہ ہادی جو نہ ہوسکتا تھا غَیرُ اللّٰہ سے خائف — چلا اِک روز مکّے سے نکل کر جانبِ طائف
دِیا پیغامِ حق طائف میں، طائف کے رئیسوں کو — دکھائی جنسِ رُوحانی کمینوں کو خسیسوں کو

قلم ڏکي ٿو!

افسوس! انهن نادانن حُسنِ اخلاق جي پيڪر، نبين جي تاجوَر، محبوبِ ربِ اڪبر صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي نيڪي جي دعوت ٻڌي ڪري مڃي ڪنڌ جهڪائڻ جي بدران نهايت سرڪشي جو مظاهرو ڪيو ۽ طرح طرح جي بڪواس ڪرڻ لڳا. آهہ! انهن بد اخلاق سردارن اهڙا اهڙا گستاخانہ جملا بَڪيا جو انهن کي لکڻ سان سگِ مدينہ عُفِيَ عَنه جو قلم ڏکي ٿو، منهنجي پياري آقا مني مني مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درود شريف نه پڙهي ته ماڻهن مان اهو ڪنجوس ترين شخص آهي. (ترغيب و ترهيب)

جن اجا به همت نه هاري، ٻين ماڻهن وٽ تشريف وني آيا ۽ انهن کي اسلام جي دعوت پيش ڪئي. آهه! صد آهه! **سرورِ ڪائنات، شاهِ موجودات، محبوبِ رب الارض والسمٰوٰت** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي پيغامِ نجات ٻڌڻ جي لاءِ ڪو تيار ئي نه هو، افسوس! اُهي ماڻهو پنهنجي عظيم محسن کي دشمن سمجهي وينا ۽ طرح طرح سان دل ڏکائڻ لڳا. انهن جي بڪواس کي ڪاغذ تي لکڻ جي سگِ مدينه عُفِيَ عنه ۾ همت ڪِٿي! اُنهن سنگدلن صرف اُول فُول بڪڻ (يعني بيهوده بڪواس ڪرڻ) ئي تي بس نه ڪيو بلڪ لوفر چورن کي به پنيان لڳايو. هي لفظ لکندي دل غم ۾ ٻڏندي پئي وجي، اکيون آليون ٿيندیون پيون وجن، آهه! اُهي ظالم نوجوان، منهنجي اکين جي نار ۽ دل جي چين، رحمتِ دارين، تاجدارِ حَرَمَين، سَرورِ ڪَونين، ناناءِ حَسَنَين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي جان ونڻ لاءِ تيار ٿي ويا ۽ تاڙيون وڄائيندا طرح طرح جون چٽرون ڪندي پِيڇو ڪرڻ لڳا، اوچتو انهن ظالمن پٿر ڪنيا ۽ ڏسندي ئي ڏسندي..... آهه! آهه! صد هزار آهه! منهنجي آقا..... منهنجي پياري پياري آقا..... منهنجي دل جي سلطان آقا..... رحمتِ عالميان آقا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي جسم مبارڪ تي پٿر وسائڻ شروع ڪري ڏنا، هاءِ ڪاش! سگِ مدينه عُفِيَ عنه اُن وقت پيدا ٿي ڪري ايمان آڻي چڪو هجي ها..... ڪاش! ديواني وار..... پرواني وار..... مستاني وار اُهي سڀ پٿر پنهنجي جسم تي برداشت ڪري ها.

مگر کریں کیا نصیب میں تو یہ نامُرادی کے دن لکھے تھے

خبر ناهي ته آسمان اهو خوني منظر ڪيئن ڏٺو هوندو؟ آهه!

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وت منهنجو ذكر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو تہ تحقيق اهو بدبخت ٿي ويو. (ابن سني)

جسمِ نازنين پٽرن سان زخمي ٿي ويو ۽ ايتري قدر خون مبارڪ وهيو جو جُتي مبارڪ رت سان پرجي ويئي. جڏهن پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن بيقرار ٿي ويهي ٿي رهيا تہ ظالم ڪافر بانهن کان وٺي اُٽاري ٿي ڇڏيائون. ۽ جڏهن پاڻ وري هلڻ لڳا تہ ٻيهر پٽر ٿي وسايائون ۽ گڏوگڏ ڪِلندا رهندا هئا.

بڑھے اَنبوہ[1] در اَنبوہ پتھر لے کے دیوانے — لگے مینہ پتھروں کا رحمتِ عالم پہ برسانے
وہ اَبرِ لُطف جس کے سائے کو گلشن ترستے تھے — یہاں طائف میں اُس کے جسم پر پتّھر برستے تھے
وہ بازو جو غریبوں کو سہارا دیتے رہتے تھے — پیاپے آنے والے پتّھروں کی چوٹ سہتے تھے
وہ سینہ جس کے اندر نُورِ حق مستُور[2] رہتا تھا — وُہی اب شَق ہوا جاتا تھا اِس سے خون بہتا تھا
جگہ دیتے تھے جن کو حاملانِ عرش[3] آنکھوں پر — وہ نَعلینِ مُبارک ہائے خُوں سے بھر گئیں یکسر
حُضُور اِس جَور[4] سے جب پُور ہو کر بیٹھ جاتے تھے
شَقی[5] آتے تھے بازو تھام کر اُوپر اُٹھاتے تھے

جبلن جو فرشتو

حضرتِ سيّدنا جبرائيل امين عَلَيْهِ الصَّلٰوة وَالسَّلام مَلَكُ الجِبال (يعني جبلن تي مقرر فرشتي) ڪي وٺي تاجدارِ رسالت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي خدمتِ سراپا عظمت ۾ حاضر ٿيا. مَلَكُ الجِبال پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي بارگاهہ ۾ سلام عرض ڪري درخواست ڪئي: جيڪڏهن اوهان حڪم فرمايو تہ ٻنهي جبلن کي انهن ڪافرن تي اونڌو ڪري ڇڏيان. اهو ٻڌي ڪري نبيءِ رَحمت، شفيعِ اُمت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جواب ڏنو: "آئون الله عَزَّوَجَلَّ جي ذات پاڪ کان پُر اُميد آهيان تہ جيڪڏهن

1 هجوم 2. پوشيده. يعني لِڪيل 3. عرش کڻڻ وارا فرشتا 4. ظلم 5. بد بخت

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو ان جفا ڪئي. (عبدالرزاق)

اِنهن ماڻهن ايمان نہ آندو ته انهن جي اولاد مان اهڙا ماڻهو پيدا ٿيندا جيڪي الله عَزَّوَجَلَّ جي عبادت ڪندا." (بخاري ج 2 ص 382 حديث 3231)

اگر یہ لوگ آج اِسلام پر ایماں نہیں لاتے — خدائے پاک کے دامانِ وَحدت میں نہیں آتے
مگر نَسلیں ضَرور اِن کی اِسے پہچان جائیں گی — درِ توحید پر اِک روز آ کر سَر جھکائیں گی
صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! — صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

ڪوڙڪوڙيئي تہ ڏسي!

مٹا مٹا اسلامي پائرو! اسان کي ڪو ٿورو ڏڙڪو ڏئي يا بلڪ پلائي جي ڳالهہ ئي چوي تہ اڪثر ڪري اسان آپي کان ٻاهر نڪري ويندا آهيون، جيڪڏهن ڪير گار ڏيئي يا ٽپڙ وغيره هڻي تڏهن تہ مڪمل بلڪ ڪيترائي دفعا وڌيڪ بدلو ونڻ جي باوجود بہ شايد اسان جو غصو ٽڏو نہ ٿيندو آهي. پر قربان ٿجي! خاتَمَ الْمُرسَلِين، رَحْمَةٌ لِّلْعٰلَمِين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تي جو هيترو ستائڻ جي باوجود بہ پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ڪي پنهنجي ذات جي لاءِ غصو نٿو اچي ۽ نہ ئي پنهنجي دشمن جي بربادي ۽ هلاڪت جي آرزو آهي، جيڪڏهن ڪا آرزو آهي تہ فقط اها تہ اسلام جو شان مٿانهون ٿئي، هر طرف خدا عَزَّوَجَلَّ جي دين جي روشني ڦهلجي ۽ ماڻهو هڪ الله عَزَّوَجَلَّ جي بارگاهہ ۾ جُهڪي وڃن.

آسانين جي باوجود سستي

اي عشقِ رسول جو دعويٰ ڪرڻ وارؤ! مدينہ مدينہ ڪرڻ وارا عاشقانِ رسول! ڇا انهيءَ جو نالو عشقِ رسول آهي جو سيّد الْمُبلِغين، رَحمَةٌ لِّلْعٰلَمِين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تہ ڪندن تي هلي بہ دين

جي تبليغ ڪن ۽ اسان ٻڌي هوا ڏيڻ وارن پکن جي ڇانوَ ۾ بلڪ اي.سي جي ٽڏاڻ ۾ قالينن تي ويهي به **نيڪي جي دعوت** نه ڏيئي سگهون! **الله** عَزَّوَجَلَّ جا پيارا حبيب صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **فاقن جي سبب** پنهنجي مبارڪ پيٽ تي پٿر ٻڌي به اسلام جي تبليغ فرمائن ۽ اسان خوب پيٽ پري ۽ اهو به عمده عمده نعمتون ڪائڻ جي باوجود به دين جي لاءِ ڪجهه نه ڪري سگهون! ڇا محبتِ رسول انهيءَ جو نالو آهي جو محبوبِ ربِ اڪبر، مَڪّي مديني جا تاجوَر، صبر ۽ رضا جا پيڪر صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم پنهنجي مبارڪ بدن تي پٿر ڪائي ڪري به اسلام جي تبليغ جو فرض ادا ڪن ۽ اسان تي ماٺهو گل نِڇاور ڪن پوءِ به اسان ان عظيم مدني ڪم کان پري پيجون.

هاءِ! مسلمانن جو بگڙيل ڪردار!

اي پياري **مصطفيٰ** صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي ديوانگي ۾ جهومڻ وارا عاشقانِ رسول! مسلمانن جي بد حالي اوهان جي سامهون آهي، ڇا بي عملي جا سيلاب ۽ مسجدن جي ويراني ڏسي اوهان جي دل نٿي سڙي؟ آهه! مغربي فيشن جي يلغار، فرنگي تهذيب جي طومار، بي حيائين سان ڀرپور پروگرام ڏسڻ جي لاءِ گهر گهر رکيل ٽي وي ۽ وي سي آر، قدم قدم تي گناهن جي پرمار، هاءِ! مسلمانن جو بگڙيل ڪردار! اهي سڀ ڳالهيون مسلمانن جي خيرخواهي ۽ آخرت جي بهتري جي طلب گار مسلمان جي لاءِ تمام گهٽي درد ۽ بيچيني جو سبب آهن ۽ هو مسلمانن جي اصلاح جي لاءِ بيقرار ٿي وڃي ٿو، اي ڪاش! اسان کي بي عمل مسلمانن جي سُڌاري جي ڪوشش جو

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جيڪو مون تي درود پاڪ پڙهڻ وساري وينو اهو جنّت جو رستو پُلجي ويو. (طبراني)

عظيم جذبو نصيب ٿي وجي! ڪاش! اسان پنهنجي عظيم مدني مقصد ۾ ڪامياب ٿي وجون. اچو! انهيءَ سلسلي ۾ پنهنجو مدني مقصد ملي ڏُهرائي ٿا ونون: **مون کي پنهنجي ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اصلاح جي ڪوشش ڪرڻي آهي. اِنشآءَاللّٰه** عَزَّوَجَلَّ

دو دَرد سنّتوں کا پئے شاہِ کربلا
اُمّت کے دِل سے لذّتِ فیشن نکال دو (وسائلِ بخشش ص۲۹۰)

نيڪي جي دعوت جي فضيلت ۽ عظمت

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! اسان کي خوب خوب **نيڪي جي دعوت** جون ڏومون مچائڻ گهرجن، نيڪي جي دعوت جي دُنياوي ۽ اُخروي برڪتن جي چا ڳالهه ڪجي! اللّٰه عَزَّوَجَلَّ حضرتِ سيّدنا موسيٰ ڪليم اللّٰه عَلٰى نَبِيِّنَا وَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام جي طرف وحي فرمائي ته جنهن پلائي جو حڪم ڏنو ۽ برائي کان روڪيو ۽ **ماڻهن** کي منهنجي اطاعت (يعني فرمانبرداري) جي طرف سڏيو، قيامت جي ڏينهن منهنجي عرش جي چانوَ ۾ هوندو. (حلية الاولياء ج 6 ص 36 رقم 7716)

طاقت جي باوجود گناهه کان نه روڪڻ واري جي لاءِ وعيد

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! ياد رکو جيڪا قوم طاقت جي باوجود گناهه ڪرڻ واري کي ان کان نٽي روڪي، ڊپ آهي ته اها نه روڪڻ واري قوم مرڻ کان پهرين دنيا ۾ ئي عذاب ۾ گرفتار ٿي وجي. جيئن فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم آهي: جيڪڏهن ڪنهن قوم ۾ ڪو شخص گناهه ڪري ۽ قوم جا ماڻهو طاقت جي باوجود ان کي

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ڀيرا درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي سؤ رحمتون موڪليندو آهي. (طبراني)

گناهه کان نه روڪين تہ الله عَزَّوَجَلَّ انهن جي مرڻ کان پهرين انهن تي پنهنجو عذاب نازل فرمائيندو. (ابو داؤد ج 4 ص 164 حديث 4339)

40 هزار نيڪ بہ هلاڪ ڪندس چوتم....

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! بي نمازين، گاريون بڪڻ وارن، فلمن، ڊرامن، گانن باجن، غيبتن ۽ چغلين وغيره جهڙن گناهن کي نہ ڇڏڻ وارن سان دوستيون رکڻ، انهن جي حوصلہ افزائي جو سبب بڻجڻ، انهن سان گڏ اُٺڻ ويهڻ، کائڻ پيئڻ وغيره دنيا ۽ آخرت جي لاءِ سخت هاڃيڪار آهي. فسّاق ۽ فجّار (يعني گناهگارن ۽ بدڪارن) جي صحبت اختيار ڪرڻ وارن جي مذمت ڪندي منهنجا آقا اعليٰ حضرت، امام اهلسنت، مولانا شاهہ امام احمد رضا خان عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن فتاويٰ رضويہ جلد 22 صفحي 211 کان 212 تي نقل ڪن ٿا: اللهعَزَّوَجَلَّ ارشاد فرمائي ٿو:

وَ اِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۶۸﴾ (پ۷، الانعام ۶۸)

ترجموڪنزالايمان: ۽ جيڪڏهن ڪڏهن شيطان تو کي وسارائي تہ ياد اچڻ تي ظالمن سان گڏ نہ ويهي.

(بيان ڪيل آيت مبارڪ ۾ "ظالمين" مان مراد ڪهڙا ماڻهو آهن، ان جي وضاحت ڪندي فرمائن ٿا:) تفسير احمدي ۾ آهي: ظالم ماڻهو بد مذهب ۽ فاسق ۽ ڪافر آهن، انهن سيني وٽ ويهڻ منع آهي. (التفسيرات احمديہ ص 388) مروي آهي الله عَزَّوَجَلَّ (حضرتِ سيّدنا) يوشع عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ والسَّلام کي وحي موڪلي: مان تنهنجي علائقي مان چاليهہ هزار نيڪ ۽ ست هزار بُرا ماڻهو هلاڪ ڪندس. عرض ڪيائين: الٰهي! بُرا تہ بُرا آهن، نيڪ ڇو هلاڪ ٿيندا؟ ارشاد ٿيو: انهيءَ ڪري جو جن تي منهنجو غضب هو نيڪ ماڻهن اُنهن تي غضب نہ ڪيو ۽ انهن سان

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي هڪ پيرو درود پاڪ پڙهيو الله تعاليٰ ان تي ڏهه رحمتون موڪليندو آهي. (مسلم)

گڏ ڪائڻ پيئڻ ۾ شريڪ رهيا.

(الامر بالمعروف والنهي عن المنكر مع موسوعة ابن ابي الدنيا ج 2 ص 213 رقم 71)

نيڪي جي دعوت جي لاءِ سفر ڪرڻ سنت آهي

اي عاشقانِ رسول! بس گناهن جي خلاف اعلانِ جنگ ڪري ڇڏيو، پاڻ کي گناهن کان بچائڻ سان گڏ ٻين کي بچائڻ لاءِ تيار ٿي وجو، **نيڪي جي دعوت** ڏيڻ، ان جي لاءِ گهران نڪرڻ، ان جي خاطر سفر اختيار ڪرڻ، انهيءَ راه ۾ اچڻ وارين تڪليفن کي برداشت ڪرڻ يقيناً اسان جي مني مني آقا، مَڪّي مدني مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جون پياريون پياريون سنتون آهن. اي ڪاش! اسان تي به ڪرم ٿي وجي ۽ اسان به انهن عظيم سنتن تي عمل ڪرڻ وارا بڻجي وجون ۽ **نيڪي جي دعوت** جي خاطر گهران نڪرڻ، ۽ سنتن جي تربيت جي لاءِ عاشقانِ رسول جي مدني قافلن ۾ سفر ڪرڻ ۽ ان جي تمام تر سختين تي صبر ڪرڻ سکي وٺون. اي عاشقانِ رسول چورائڻ وارؤ! دنيا جي ڪم ڏنڏن جي لاءِ تہ سالن تائين گهر کان پري رهڻ جي لاءِ تيار ٿي ويندا آهيو، ڇا **الله** عَزَّوَجَلَّ جي دين جي سر بلندي جي لاءِ مدني قافلن ۾ سنتن پريي سفر جي ڪجهه ڏينهن جي لاءِ به قرباني نہ ڏيندؤ؟

سنّت ہے سفر دین کی تبلیغ کی خاطر

ملتا ہے ہمیں درس یہ اَسفارِ نبی سے (وسائلِ بخشش ص۲۰۳) (اِ سفر کی جمع)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: توهان جتي به هجو مون تي درود پاڪ پڙهو توهان جو درود مون تائين پهچندو آهي. (طبراني)

علم جي فضليت ۾ چار فرمانِ مصطفيٰ

دل ۾ اسلام جو درد رکڻ واري هر مسلمان کي منهنجي درد پري التجا آهي ته تبليغ قرآن ۽ سنت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ دعوتِ اسلامي جا دنيا ۾ جتي به "مدني قافلا" نظر اچن انهن سان گڏ ڪجهه نه ڪجهه وقت ضرور گذاريو ۽ اللهعَزَّوَجَلَّ توفيق ڏي ته انهن سان گڏ سنتن پريو سفر اختيار ڪري اَجر ۽ ثواب جا حقدار بڻجو. مدني قافلي ۾ سفر علمِ دين حاصل ڪرڻ جو بهترين ذريعو آهي ۽ علمِ دين جي فضيلتن جي چا ڳالهه ڪجي! "دعوت اسلامي" جي اشاعتي اداري مكتبة المدينه جي شايع ٿيل 743 صفحن تي مشتمل ڪتاب "جنت ميں لے جانے والے اعمال" صفحي 38 کان 40 تان چار فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم پيش آهن: (1) جيڪو شخص علم جي طلب ۾ گهران نڪري ٿو ملائڪ ان جي ان عمل کان خوش ٿي اُن جي لاءِ پنهنجا پر وڇائين ٿا. (طبراني ڪبير ج 8 ص 54 حديث 7347) (2) جيڪو اللهعَزَّوَجَلَّ جي فرضن جي باري ۾ هڪ يا به يا ٽي يا چار يا پنج ڳالهيون سکي ۽ انهي کي چڱي طرح ياد ڪري ۽ پوءِ ماڻهن کي سيکاري ته اهو جنت ۾ داخل ٿيندو. (الترغيب والترهيب ج1 ص54 حديث 20) (3) جيڪو صبح جو مسجد جي طرف پلائي سکڻ يا سيکارڻ جي ارادي سان هلي ٿو ان کي ڪامل حج ڪرڻ واري جو ثواب ملندو. (طبراني ڪبير ج 8 ص 94 حديث 7473) (4) جيڪو ٻانهو علم جي جستجو ۾ جُتي، جوراب يا ڪپڑا پائي ٿو ته پنهنجي گهر جي چائنڪ (يعني دروازي) کان نڪرندي ئي ان جا گناهه معاف ڪيا ويندا آهن.

(طبراني اوسط ج4 ص 204 حديث 5722)

امير قافلم جي حسنِ اخلاق مون کي مدني قافلي جو مسافر بٹائي ڇڏيو

منا منا اسلامي ڀائرو! علم حاصل ڪرڻ جو هڪ بهترين ذريعو دعوتِ اسلامي جا مدني قافلا ۾ آهن سڄي عمر ۾ هڪ دفعو ٻارهن مهينا، هر ٻارهن مهينن ۾ 30 ڏينهن ۽ هر 30 ڏينهن ۾ 3 ڏينهن عاشقانِ رسول سان گڏ مدني قافلن ۾ سنتن ڀريو سفر ڪريو. مدني قافلي جي برڪتن کي سمجهڻ جي لاءِ هڪ مدني بهار ملاحظ فرمايو، جيئن مرڪزالاولياء (لاهور) جي هڪ اسلامي ڀاءُ جو بيان ڪجهه هن طرح آهي ته منهنجي عمر جا 25 سال گذري چڪا هئا پر آئون علمِ دين کان ايتري قدر بي خبر هئس جو مون کي نماز روزي جا بنيادي احڪام ۾ معلوم نه هئا. هڪ ڏينهن مسجد ۾ نماز جي لاءِ حاضر ٿيس ته هڪ اسلامي ڀاءُ وڏي محبت سان اڪٻتي وڏي مون سان ملاقات ڪئي، ۽ مدني قافلي ۾ سفر جي دعوت ۾ ڏني. دعوتِ اسلامي جي "مدني ماحول" کان واقفيت نه هئڻ جي ڪري مون انڪار ڪيو پر اسان جي پاڙي جي مسجد جي امام صاحب مون تي انفرادي ڪوشش فرمائي ۽ منهنجو حوصلو وڌايو ايستائين جو انهن مون کي مدني قافلي ۾ سفر جي لاءِ راضي ڪري ورتو. آئون سفر جي نيت سان هفتيوار سنتن ڀريي اجتماع ۾ حاضر ٿيس، اجتماع کان پوءِ صبح جو مدني قافلي ۾ سفر ڪرڻو هو، آئون دنيا جي محبت جو ماريل ايتري دير مسجد ۾ رهڻ سان بيزار ٿيس ۽

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم مون تي درود شريف پڑهو الله تعاليٰ توهان تي رحمت موڪليندو.
(ابن عدي)

”مدني قافلي“ ۾ وڌيڪ 3 ڏينهن مسجد ۾ رهڻ جي تصور کان گهبرائي رهيو هئس، مون هتان کان پڄڻ جي نيّت ۾ ڪري ورتي هئي تہ ايتري ۾ منهنجو امير قافلہ ڳولينديِ مون وٽ آيو، شيطان مون کي ورغلايو تہ ”ادا هاڻي تون ڪاٿين! هي مولوي توکي ڪونہ ڇڏيندو.“ مون ۾ دل ۾ چيو: ڏسان ٿو مون کي هي ڪيئن ٿو قافلي ۾ ونيِ وڃي! تنهنڪري شيطان جي ڏوڪي ۾ اچي مون پنهنجي محسن امير قافلہ کي ڪاوڙ ۾ چڑٻ ڏيندي چيو تہ ”ادا وڃ! آئون اوهان کي ڪونہ ٿو سڃاڻان مون کي ڪنهن مدني قافلي ۾ ڪونهي وڃڻو، بس مون کي تنگ نہ ڪر گهر وڃڻ ڏي.“ يقين مڃو! ان وقت حيرت جي انتها نہ رهي جڏهن منهنجي ڪاوڙ مان ڏڪل ورندي کان پوءِ ۾ امير قافلہ جي چپن تي مُرڪ ڏٺم! انهن مون تي ڪاوڙ جي ذريعي جوابي ڪاروائي ڪرڻ جي بدران مُرڪي انتهائي شفقت ۽ نرمي سان مدني قافلي ۾ سفر جي لاءِ مون کي سمجهائڻ شروع ڪيو ۽ ان جي لاءِ مون کي مِنٽ ميڙ ڪرڻ لڳو، انهن جي اعليٰ اخلاق مون کي مدني قافلي ۾ سفر تي راضي ڪري ئي ورتو ۽ آئون عاشقانِ رسول سان گڏ مدني قافلي ۾ سنتن ڀري سفر تي روانو ٿي ويس، پهرين ئي ڏينهن جڏهن مدني قافلي وارن سکڻ سکارڻ جا مدني حلقا لڳايا تہ مون کي دل ئي دل ۾ تمام گهٽي پشيماني ٿيڻ لڳي تہ صد ڪروڙ افسوس! 25 سالن جي عمر ٿي ويئي پر اجا تائين مون کي دين جي بنيادي احڪامن جي ۾ خبر ناهي! اَلْحَمْدُلِلّٰه عَزَّوَجَلَّ عاشقانِ رسول جي صحبت ۾ 3 ڏينهن گذارڻ

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن مون تي ڏهه ڀيرا صبح ۽ ڏهه ڀيرا شام درود پاڪ پڙهيو قيامت جي ڏينهن ان کي منهنجي شفاعت ملندي. (مجمع الزوائد)

ڪان پوءِ آئون تمام گهٽو علمِ دين مثلاً وضو، غسل، ۽ نماز جا ڪيترائي احڪام سِکي ۽ نيڪي جي دعوت جون ڏومون مچائڻ جو عظيم جذبو کڻي ان حال ۾ گهر موٽيس جو منهنجي مٽي تي مدني قافلي جي ياد ڏيندڙ سبز سبز عمامي شريف جو تاج جڳمڳائي رهيو هو.

اچّھی صُحبت ملے، خوب برکت ملے　　چل پڑو چل پڑیں قافلے میں چلو
لُوٹ لیں رحمتیں، خوب لیں برکتیں　　خواب اچّھے دِکھیں، قافِلے میں چلو
صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب!　　صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

اِستِقامت تمام ضروري آهي

مٹا مٹا اسلامي پائرو! هنر کهڙو به هجي جيستائين ان کي استقامت سان نه سکيو ويندو مهارت حاصل ٿيڻ مشڪل آهي اهو ئي معاملو علمِ دين جو آهي، نفس لک سستيون ڏياري، شيطان غفلت جي ننڊ سمهارڻ جي لاءِ چاهي ڪيتريون ئي لوليون ڏي اوهان هوشيار ۽ سجاڳ رهو، دعوتِ اسلامي جي مدني قافلن ۾ عاشقان رسول سان گڏ سنتن ۾ريو سفر ڪندا ۽ ڪرائيندا رهو ۽ علم دين سکندا سکارينداا رهو، انشاءَالله ڪاميابي ضرور اوهان جا قدم چمندي. اُمّ الْمُؤمِنِين حضرتِ سيّدَتُنا عائشه صديقه رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهَا فرمائن ٿيون، مديني جي سلطان، رحمتِ عالميان، سرورِ ذيشان صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمانِ عاليشان آهي: اَحَبُّ الْاَعْمَالِ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى اَدْوَمُهَا وَاِنْ قَلَّ۔ يعني الله تعاليٰ وٽ سڀ کان پسنديده عمل اهو آهي جيڪو هميشه ڪيو وڃي جيتوٽيڪ گهٽ هجي. (مسلم ص 394 حديث 218)

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن ڪتاب ۾ مون تي درودِ پاڪ لکيو تہ جيستائين منهنجو نالو ان ڪتاب ۾ لکيل رهندو ملائڪ ان جي لاءِ استغفار ڪندا رهندا. (طبراني)

مدني انعامات ڪنهن جي لاءِ ڪيترا؟

هن پُر فتن دور ۾ آساني سان نيڪيون ڪرڻ ۽ گناهن کان بچڻ جي طريقي تي مشتمل شريعت ۽ طريقت جو جامع مجموعو "مدني انعامات" سوالن جي صورت ترتيب ڏنو ويو آهي. اسلامي پائرن جي لاءِ 72، اسلامي پينرون جي لاءِ 63، علم دين جي شاگردن جي لاءِ 92، ۽ ديني شاگردياڻين جي لاءِ 83، مدني مُنن ۽ مدني مُنيَن جي لاءِ 40، جڏهن تہ خصوصي اسلامي پائرن (يعني گونگن ٻوڑن) جي لاءِ 27 مدني انعامات آهن. بيشمار اسلامي پائر، اسلامي پينرون ۽ شاگرد مدني انعامات جي مطابق عمل ڪري روزانو سمهڻ کان پهرين "فڪرِ مدينہ ڪندي" يعني پنهنجي عملن جو جائزو ونڊي مدني انعامات جي "رسالي" ۾ ڏنل خانا پُر ڪندا آهن. انهن مدني انعامات کي اِخلاص سان ڪڍ اپنائڻ کان پوءِ نيڪ بڻجڻ ۽ گناهن کان بچڻ واري راهہ ۾ ايندڙ رڪاوٽون اللهعَزَّوَجَلَّ جي فضل ۽ ڪرم سان اڪثر ڪري دور ٿي ويندیون آهن ۽ ان جي برڪت سان اَلْحَمْدُللّٰهعَزَّوَجَلَّ سنّت جو پابند بڻجڻ، گناهن کان نفرت ڪرڻ ۽ ايمان جي حفاظت جي لاءِ ڪُڑهڻ جو ذهن ٻہ بڻجي ٿو. سيني کي گهرجي تہ با ڪردار مسلمان بڻجڻ جي لاءِ مڪتبة المدينہ جي ڪنهن ٻہ شاخ تان مدني انعامات جو رسالو حاصل ڪريو ۽ روزانو فڪرِ مدينہ (يعني پنهنجو محاسبو) ڪندي ان ۾ ڏنل خانا پُر ڪريو ۽ هجري سِن جي مطابق هر مدني يعني قمري مهيني جي شروعاتي ڏهن ڏينهن جي اندر اندر پنهنجي اُتي جي ذميدار کي جمع ڪرائڻ جو معمول بڻايو.

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جيڪو جمعي جي ڏينهن مون تي درود شريف پڙهندو آءٌ قيامت جي ڏينهن ان جي شفاعت ڪندس. (ڪنزالعمال)

تُو ولی اپنا بنالے اُس کو ربِّ لم یَزَل
''مدنی اِنعامات'' پر کرتا ہے جو کوئی عمل (وسائلِ بخشش ص۶۰۸)

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

مدني انعامات جي عمل ڪندڙن جي لاءِ بشارتِ عُظميٰ

مدني انعامات جو رسالو پُر ڪرڻ وارا ڪيتري قدر خوش قسمت هوندا آهن ان جو اندازو هِن مدني بهار مان لڳايو جيئن حيدرآباد (باب الاسلام سنڌ) جي هڪ اسلامي ڀاءُ جو ڪجهه هن طرح حلفيه (يعني قَسمِيه) بيان آهي ته رَجَبُ الْمُرَجَّب جي مهيني 1426ھ جي هڪ رات مون کي خواب ۾ مصطفيٰ جانِ رحمت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي زيارت جي عظيم سعادت ملي. مبارڪ چپَن ۾ جنبش آئي ۽ رحمت جا گل ٽرڻ لڳا ۽ سهڻا لفظ ڪجهه هئين ترتيب ۾ آيا: **جيڪو هن مهيني روزانو پابندي سان مدني انعامات جي باري ۾ فڪرِ مدينه ڪندو ، الله** عَزَّوَجَلَّ **ان جي مغفرت فرمائي ڇڏيندو.**

مٺا مٺا اسلامي ڀائرو! بيان کي ختم ڪندي سنّت جي فضيلت ۽ ڪجهه سنّتون ۽ آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪيان ٿو، تاجدارِ رسالت، شهنشاهِ نُبُوَّت، مصطفيٰ جانِ رحمت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان جنّت نشان آهي: جنهن منهنجي سنّت سان محبت ڪئي ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنّت ۾ مون سان گڏ هوندو. (ابن عساكر ج 9 ص 343)

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن جمعي جي ڏينهن مون تي ہ سؤ ڀيرا درودِ پاڪ پڙهيو ان جا ہ سؤ سالن جا گناهہ معاف ٿيندا. (كنزالعمال)

سينہ تري سنّت کا مدينہ بنے آقا
جنت ميں پڑوسی مجھے تم اپنا بنانا

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

"يا الله! سبز گنبد ڏيکار" جي ارڙهن اکرن جي نسبت سان ويهڻ جا 18 مدني گل

۞ فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جيڪي ماڻهو دير تائين ڪنهن جڳهہ وينا ۽ الله عَزَّوَجَلَّ جو ذِڪر ۽ نبيءِ ڪريم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم تي درود پڙهڻ کانسواءِ اُتان اُٿي ويا انهن نقصان ڪيو جيڪڏهن الله عَزَّوَجَلَّ چاهي تہ عذاب ڏي ۽ چاهي تہ بخشي ڇڏي. (المستدرک للحاکم ج 2 ص 168 حديث 1869) ۞ حضرتِ سيّدنا ابنِ عمر رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا فرمائن ٿا تہ مون سيّدُالْمُرسَلِين، خاتَمُ النَّبِيِين، جنابِ رَحْمَةٌ لِّلْعٰلَمِين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم کي ڪعبي شريف جي اڳڻ ۾ اِحْتِبا جي صورت ۾ تشريف فرما ڏٺو. (بخاري ج 4 ص 180 حديث 6272) اِحْتِبا جو مطلب هي آهي تہ ماڻهو ڏڻن پر (يعني ويهڻ واري جڳهہ تي) ويهي ۽ پنهنجي ٻنهي پِنين کي ٻنهي ٻانهن سان ڪڙو ناهي جهلي. اهڙي طرح ويهڻ تواضع (يعني عاجزي و انڪساري) ۾ شمار ٿئي ٿو. (ملخص از بهار شريعت ج 3 ص432) ۞ انهيءَ دوران بلڪ جڏهن ہ ويهو پردي جي جاين جي بيهڪ ۽ ڪيفيت نظر نہ اچڻ گهرجي، تنهن ڪري "پردي ۾ پردي" جي لاءِ گوڏن کان پيرن تائين چادر وڌي وڃي جيڪڏهن ڪُڙتو سنت مطابق هجي تہ ان جي دامن سان ہ "پردي ۾ پردو" ڪري سگهجي ٿو ۞ حُضور اڪرم، نور مُجَسَّم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جڏهن فجر جي نماز پڙهي ونندا

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درود شريف نه پڙهي ته ماڻهن مان اهو ڪنجوس ترين شخص آهي. (ترغيب و ترهيب)

هئا ته پلٽي هڻي ويهي رهندا هئا ايستائين جو سج چڳي طرح اُپري ويندو هو. (ابو داؤد ج 4 ص345 حديث 4850) ۞ جامع ڪراماتِ اولياء جلد اول جي صفحي 67 تي آهي: امام يوسف نبهاني قُدِّسَ سِرُّهُ النُّوراني جي به زانو (يعني گوڏا ڀيڻ جيئن نماز ۾ اَلتَّحيات ۾ ويهبو آهي ائين) ويهڻ جي عادت مبارڪ هئي ۞ نماز ڪان ٻاهر به گوڏا ڀيڻ ويهڻ افضل آهي. (مراة ج 8 ص 90) ۞ سرورِ ڪائنات، شاهِ مَوجودات صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم عام طور تي قبلي جي طرف منهن مبارڪ ڪري ويهندا هئا. (احياء العلوم ج 2 ص 449) ۞ فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم آهي: "مجلسن ۾ سيني ڪان مُڪَرَّم (يعني عزت واري) مجلس اُها آهي جنهن ۾ قبلي جي طرف منهن ڪيو وڃي." (طبراني اوسط ج 6 ص 161 حديث 8361) ۞ حضرتِ سيّدنا عبدالله بن عمر رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا اڪثر قبلي ڏانهن منهن ڪري ويهندا هئا. (المقاصد الحسنة ص 88) ۞ مبلغ ۽ مدرس جي لاءِ بيان ۽ تدريس دوران سنّت هي آهي ته پُٹ قبلي جي طرف رکن ته جيئن انهن ڪان علم جون ڳالهيون ٻڌڻ وارن جو رخ قبلي جي طرف ٿي سگهي. جيئن ته حضرتِ سيّدنا علامه حافظ سخاوي عَلَيْهِ رَحمَةُ اللهِ القوي فرمائن ٿا: نبيءِ ڪريم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم قبلي ڏانهن ان ڪري پُٹ فرمائيندا هئا جو پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن کي علم سيکاري رهيا آهن يا وعظ فرمائي رهيا آهن **انهن جو رخ قبلي جي طرف رهي.** (المقاصد الحسنة ص 88) ۞ حضرتِ سيّدنا اَنَس رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ ڪان روايت آهي: بي چين دلين جي چين، رحمتِ دارين، سرورِ ڪَونين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن کي ڪڏهن نه ڏٺو ويو جو پنهنجي همنشين (يعني گڏ ويهڻ واري)

جي سامهون گوڏا ڦهلائي وينا هجن. (ترمذي ج 4 ص 221 حديث 2498) حديث پاڪ ۾ "رُكبَتَين" (يعني گوڏن) جو لفظ آهي ان مان مراد هڪ قول جي مطابق "ٻيئي پير" آهن جيئن تہ مفسر شهير حڪيم الامت حضرت مفتي احمد يار خان عَلَيْهِ رَحْمَةُ الحَنّان هن حديث پاڪ جي تحت فرمائن ٿا: يعني حضور انور صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ڪڏهن ڪنهن بہ مجلس ۾ ڪنهن جي طرف پير ڦهلائي نہ ويهندا هئا نہ اولاد جي طرف، نہ پاڪ گهروارين جي طرف، نہ غلامن خادمن جي طرف. (مراة ج 8 ص 80) ۞ حضرتِ سيّدنا امامِ اعظم ابوحنيفہ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: مون ڪڏهن بہ پنهنجي محترم استاد حضرتِ سيّدنا حمّاد عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الجواد جي احترام ۽ اڪرام وچان سندن گهر ڏانهن پير نہ ڏڪهيريا، سندن (يعني استاد صاحب رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه جي) گهر مبارڪ ۽ منهنجي گهر ۾ ڪجهہ گهٽين جو فاصلو هئڻ جي باوجود مون ڪڏهن بہ اوڏانهن پير نہ ڪيا. (مناقب الامام الاعظم ابي حنيفة الموفق حصو 2 ص7) ۞ اچڻ واري جي لاءِ سِرڪڻ سنّت آهي. بهار شريعت جلد 3 صفحو 432 تي حديث نمبر 6 آهي: هڪ شخص رسولُ الله صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي خدمت ۾ حاضر ٿيو ۽ حضور (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) جن مسجد ۾ تشريف فرما هئا، حضور (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) جن ان شخص جي لاءِ پنهنجي جاءِ تان سرڪيا، هن عرض ڪيو: يارسول الله (صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) ڪُشادي جڳهہ موجود آهي (حضور جن کي سرڪڻ ۽ تڪليف ڪرڻ جي ضرورت ناهي) ارشاد فرمايائون: مسلمان جو اهو حق آهي تہ جڏهن ان جو پاءُ ڪيس ڏسي تہ ان جي لاءِ سرڪي وڃي. (شعب الايمان ج 6 ص 468 حديث 8933) ۞ فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

فرمان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿيو ۽ ان مون تي درود شريف نہ پڙهيو ان جفا ڪئي. (عبدالرزاق)

آهي: "جڏهن توهان مان ڪو ڇانوَ ۾ هجي ۽ ان تان ڇانوَ هٽي وڃي ۽ اهو ڪجهه (اُس) ڪجهه ڇانو ۾ هجي تہ ان کي گهرجي تہ اُتان کان اُٿي وڃي." (ابو داؤد ج4 ص 338 حديث 4821) ۞ منهنجا آقا اعليٰ حضرت، مولانا شاهه امام احمد رضا خان عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن لکن ٿا: پِير ۽ استاد جي نشست (يعني ويهڻ جي جاءِ) تي انهن جي غير موجودگي ۾ بہ نہ ويهي. (فتاويٰ رضويہ ج 24 ص 369،424) ۞ جڏهن ڪنهن اجتماع يا مجلس ۾ اچو تہ ماڻهن کي اورانگي اڇتي نہ وجو جتي جڳهه ملي اُتي ئي ويهي رهو ۞ جڏهن ويهو تہ جوتا لاهي ڇڏيو، اوهان جي پيرن کي آرام ملندو. (الجامع الصغير ص 40 حديث 554) ۞ مجلس کان فارغ ٿي هي دعا ٿي دفعا پڙهو تہ خطائون مٽائيون ويندیون آهن ۽ جيڪو اسلامي ڀاءُ مجلسِ خير ۽ مجلسِ ذڪر ۾ پڙهي تہ انهي جي لاءِ اُن خير (يعني پلائي) تي مُهر لڳائي ويندي آهي ۔ اها دعا هي آهي: "سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَاَتُوْبُ اِلَيْكَ"[1] (ابو داؤد ج4 ص 347 حديث 4857)

هزارين سنتون سکڻ جي لاءِ **مکتبة المدينہ** جا شايع ٿيل بہ ڪتاب 312 صفحن تي مشتمل ڪتاب "بهار شريعت" حصو 16 ۽ 120 صفحن جو ڪتاب "سنتيں اور آداب" هديو ڏئي حاصل ڪيو ۽ پڙهو. سنتن جي تربيت جو هڪ بهترين ذريعو **دعوت اسلامي** جي مدني قافلن ۾ عاشقان رسول سان گڏ سنتن پريو سفر آهي.

لوٹنے رَحمتیں قافلے میں چلو سیکھنے سنّتیں قافلے میں چلو
ہوں گی حل مشکلیں قافلے میں چلو ختم ہوں شامتیں قافلے میں چلو

---

1 ترجمو: تنهجي ذات پاڪ آهي ۽ اي الله عَزَّوَجَلَّ! تنهجي لاءِ ئي تمام خوبيون آهن، توکان سواءِ ڪو معبود ناهي، توکان بخشش چاهيان ٿو، ۽ تنهجي طرف توبهہ ڪريان ٿو.

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: ان شخص جو نڪ متيءَ ۾ ملي، جنهن وٽ منهنجو ذڪر ٿئي ۽ اهو مون تي درودِ پاڪ نه پڙهي. (حاڪم)

فهرست

درود شريف جي فضيلت	1	ڪو دڙڪو ڏيئي ته ڏسي!	13
﴿1﴾ خوفناڪ اُٺ	1	آسانين جي باوجود سستي	13
واهه! شانِ بي نيازي	2	هاءِ! مسلمانن جو بگڙيل ڪردار!	14
آقاءِ مظلوم کي ستائڻ جو سبب	2	نيڪي جي دعوت جي فضيلت ۽ عظمت	15
﴿2﴾ ڪوهِ صفا تان نيڪي جي دعوت	3	طاقت جي باوجود گناهه کان نه روڪڻ واري جي لاءِ وعيد	15
﴿3﴾ دروازي تي خون	4	40 هزار نيڪ بہ هلاڪ ڪندس چو ته....	16
راهه خدا ۾ مصيبت برداشت ڪرڻ سنت آهي	5	نيڪي جي دعوت جي لاءِ سفر ڪرڻ سنت آهي	17
﴿4﴾ شِعب اَبي طالِب	6	علم جي فضليت ۾ چار فرمانِ مصطفيٰ	18
سَماجِي قَطع تعلق (يعني سوشل بائيڪاٽ)	6	امير قافلہ جي حسنِ اخلاق	19
چمڙي جو ٽڪرو ڪائي ڇڏيائون	7	اِستِقامت تمام ضروري آهي	21
اُڏوهي جو ڪمال	8	مدني انعامات ڪنهن جي لاءِ ڪيترا ؟	22
﴿5﴾ طائف جو ڏڪائيندڙ سفر	9	مدني انعامات تي عمل ڪندڙن جي لاءِ بشارت	23
قلم ڏڪي ٿو!	10	ويهڻ جا 18 مدني گل	24
جبلن جو فرشتو	12		

ماخذ و مراجع

کتاب	مطبوعہ	کتاب	مطبوعہ
کنز الایمان	مکتبۃالمدینہ باب المدینہ کراچی	سبل الھدیٰ	دار الکتب العلمیۃ بیروت
التفسیرات الاحمدیہ	دار الکتب العلمیۃ بیروت	مناقب ابی حنیفۃ	کوئٹہ
صحیح بخاری	دار الکتب العلمیۃ بیروت	سیرتِ رسولِ عربی	ضیاءالقرآن پبلیکیشنز لاہور
صحیح مسلم	دار ابن حزم بیروت	جامع کراماتِ اولیاء	مرکز اہلسنّت برکات رضا
سنن ترمذی	دارالفکر بیروت	القول البدیع	دار الکتب العلمیۃ بیروت
سنن ابو داود	داراحیاءالتراث العربی بیروت	المواہب اللدنیۃ	دار الکتب العلمیۃ بیروت
مستدرک	دار المعرفۃ بیروت	بستان الواعظین	دار الکتب العلمیۃ بیروت
شعب الایمان	دار الکتب العلمیۃ بیروت	السیرۃ النبویہ	دار الکتب العلمیۃ بیروت
معجم کبیر	داراحیاءالتراث العربی بیروت	الخصائص الکبریٰ	دار الکتب العلمیۃ بیروت
معجم اوسط	دار الکتب العلمیۃ بیروت	الروض الانف	دار الکتب العلمیۃ بیروت
الامر بالمعروف والنہی عن المنکر	المکتبۃ العصریۃ بیروت	احیاء العلوم	دارصادر بیروت
الترغیب والترہیب	دار الکتب العلمیۃ بیروت	مرأۃ المناجیح	ضیاءالقرآن پبلیکیشنز لاہور
الجامع الصغیر	دارالکتب العلمیۃ بیروت	فتاوٰی رضویہ	رضا فاؤنڈیشن مرکزالاولیاء لاہور
حلیۃ الاولیاء	دارالکتب العلمیۃ بیروت	بہارِ شریعت	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی
تاریخ دمشق	دارالفکر بیروت	المقاصد الحسنۃ	دارالکتاب العربی بیروت

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سُنّت جون بهارون

اَلْحَمْدُ لِلّٰه عزوجل تبليغِ قُرآن ۽ سُنّت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ **دعوتِ اسلامي** جي مهڪندڙ مدني ماحول ۾ بڪثرت سُنّتون سکيون ۽ سيکاريون ويندڙ آهن. اوهان کي به پنهنجي پنهنجي شهر ۾ **دعوتِ اسلامي** جي ٿيندڙ هفتيوار سنّتن ڀريي اجتماع ۾ سڄي رات گذارڻ جي مدني التجا آهي. عاشقانِ رسول جي **مَدَني قافلن** ۾ سنّتن جي تربيت جي لاءِ سفر ۽ روزانو **فڪرِ مدينه** جي ذريعي **مَدَني انعامات** جو رسالو پوري ڪري هر مهيني پنهنجي شهر جي ذميدار کي جمع ڪرائڻ جو معمول بڻايو. اِن شآءَ اللّٰه عزوجل ان جي برڪت سان پابندِ سنّت بڻجڻ، گناهن کان نفرت ڪرڻ ۽ **ايمان جي حفاظت** جو ذهن بڻجندو، هر اسلامي ڀاءُ پنهنجو هي مدني ذهن بڻائي ته، **"مون کي پنهنجي ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اصلاح جي ڪوشش ڪرڻي آهي"** اِن شآءَ اللّٰه عزوجل پنهنجي اصلاح جي ڪوشش جي لاءِ **مَدَني انعامات** تي عمل ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اصلاح جي ڪوشش جي لاءِ **مَدَني قافلن** ۾ سفر ڪرڻو آهي. اِن شآءَ اللّٰه عزوجل

عالمي مدني مرڪز فيضان مدينه محله سوداگران پراڻي سبزي منڊي

باب المدينه ڪراچي فون نمبر : 91 -90- 34921389 -021